

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

На правах рукопису

РЕЗНІЧЕНКО ВІТАЛІЙ ІВАНОВИЧ

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ПО
ВРЕГУЛЮВАННЮ ІРАКО-КУВЕЙТСЬКОГО КОНФЛІКТУ

07.00.02. – Всесвітня історія

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата історичних наук

Київ - 1996

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародних організацій та дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник - доктор історичних наук,
професор ГУМЕНК Б.І.
Офіційні опоненти: доктор історичних наук,
професор ХМІЛЬ І.С.;
кандидат історичних наук,
доцент КОМІРЕНКО І.Д.

Провідна організація - Інститут світової економіки та міжнародних відносин НАН України

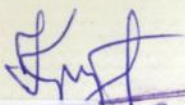
Захист відбудеться "19" червня 1996 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої ради Д.01.01.33 при Київському університеті ім. Тараса Шевченка за адресою:

252655, м.Київ, вул. Мельникова, 36/1.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Київського університету імені Тараса Шевченка.

Автореферат розіслано "16" травня 1996 р.

Вчений секретар спеціалізованої ради

КРУШИНСЬКИЙ В.Ю.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00760335 (O)

В. В. Стефаника
ЛННБ України

ТВ - 37-374

Актуальність теми. Одним із найнебезпечніших негативних наслідків постконфронтаційного розвитку у системі повоєнного протистояння "Схід - Захід" стало, безумовно, виникнення і динамічне розповсюдження чисельних регіональних військово-політичних, територіальних, етнічних, конфесійних та іншого роду конфліктів. Як із "сириньки Пандори", яка в умовах "холодної війни" ніби була притиснута вагою американо-радянського суперництва, що поділило планету, геть до останніх периферійних районів, на чіткі зони впливу, так після розвалу экс-СРСР та руйнування соціалістичної системи, із неї висипались приховані біди людства у вигляді братовбивчих воєн, спроб захопити чужу територію чи довести свою перевагу над народом сусідньої країни.

Наприкінці ХХ - початку ХХІ століть людство знову зіткнулось із загостренням регіональних та субрегіональних конфліктів різноманітного походження, а відтак з насущною необхідністю вироблення вискоелективних механізмів їх попередження, подолання і ліквідації наслідків.

Актуальність запропонованого дисертаційного дослідження саме в тому і полягає, що ірако-кувейтська криза 1990-1991 рр. була, по суті, першою кризою, що виникла в умовах переходу світової політичної системи від біполярної до поліполярної ідеологічної сутності.

Наукова новизна дисертації полягає у тому, що її автор вперше в українській історіографії, а точніше в українському сходознавстві, що знаходиться у стадії нелегкого відродження та становлення, зробив спробу дослідити історичні коріння ірако-кувейтських територіальних та політичних суперечностей, показати їх еволюцію, що привела до утворення гострої регіональної, а потім

і міжнародної кризи, а відтак до необхідності вживати енергійних заходів з боку ООН, міжнародних регіональних організацій, інших зовнішніх чинників. Акцент дисертаційного дослідження на ролі міжнародних організацій в процесі подолання ірако-кувейтського конфлікту, а також на постконфліктній миробудівничій діяльності ООН в регіоні є новим внеском в напрямку наукової розробки близько-східної проблематики.

Хронологічні рамки дослідження. Вони визначаються динамікою подій, що пов'язані із зародженням, розвитком та подоланням ірако-кувейтського конфлікту та діяльністю міжнародних універсальних і регіональних організацій щодо прискорення процесу його розблуквання. Безперечно, що головну увагу в дисертації автор приділив дослідженню тих явищ зовнішньополітичного характеру в районі Перської затоки, які мали місце в період 1990-1991 рр. Формально конфлікт, тобто агресія Іраку проти Кувейту розпочався 2 серпня 1990 р. і завершився повною поразкою Багдаду навесні 1991 р., коли 2 травня 1991 р., у відповідності із резолюцією Ради Безпеки ООН за № 387, було утворено Комісію ООН по демаркації ірако-кувейтського кордону. Отже, головні хронологічні параметри дисертації - це трагічні події 1990-1991 рр. в районі Перської затоки, що були пов'язані із спробою президента Ірака Саддама Хусейна ліквідувати суверенітет Кувейту і приєднати останнього до своєї території, як "історичну південну провінцію Іраку". Цією обставиною пояснюються певні "занурення" автора в історичні плани проблеми /перший розділ дисертації/ з метою об'єктивного, неупередженого висвітлення історичної сутності домагань Іраку на самостійну державність Кувейту.

Наукова проблема, яка вирішується в дисертації, полягає в дослідженні зростаючої ролі міжнародних організацій, зокрема ООН,

Ради Безпеки ООН, регіональних міжнародних організацій в подоланні кризових явищ в нестабільних районах планети. Аналізуються можливості міжнародних організацій щодо запобігання цих конфліктів, а також методи і форми їх діяльності у постконфліктних, миротворчих процесах.

Концепція автора. Близькосхідний світ, особливо район Перської затоки із багатими нафтодобувними та нафтоекспортними країнами, знаходиться в стадії помітного соціо-економічного та політичного руху. Нафтодолари ввели країни Перської затоки в особливий розряд "нових індустріальних країн", які, на відміну від аналогічних моделей Південно-Східної Азії, мають, на думку автора дисертації, меншу внутрішню захищеність з точки зору їх гарантованого стабільного розвитку в майбутньому. Для внутрішньої і зовнішньої безпеки тільки одного чинника, тим більше сировинного, як свідчить історичний досвід, все-таки замало. Ось чому всі процеси та тенденції політичного, економічного та військово-стратегічного розвитку в регіоні знаходяться під пильною увагою провідних міжнародних центрів сили, ООН та регіональних міжнародних організацій.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є історичне започаткування, еволюція та трансформація в сучасних умовах ірако-кувейтських територіальних суперечностей, які привели до виникнення в 1990-1991 рр. надзвичайно гострої військово-політичної кризи глобального масштабу із необхідністю залучення до її подолання міжнародних та регіональних організацій.

Предметом дослідження є механізми та засоби подолання військово-політичних конфліктів, які напрацьовано в ООН та її структурах, зокрема, Радой Безпеки, та інших міжнародних регіональних організацій, а також вивчення та узагальнення досвіду їх миробу-

дівничої діяльності в постконфліктний період.

Мета дисертації полягає в тому, щоб використовувати значну джерельну базу, документи ООН, в першу чергу резолюції Ради Безпеки, рішення Ліги арабських країн та інших регіональних міжнародних організацій, монографії та статті вітчизняних, західних та арабських авторів вивчити дипломатичній, політико-правовій інструментарій подолання військово-політичних криз, зокрема ірако-кувейтської 1990-1991 рр., що було б певним застереженням для їх нового виникнення.

Для реалізації цієї мети дисертант поставив перед собою такі завдання:

- в теоретико-методологічному плані - дати новий підхід до поняття та визначення концепції "міжарабської єдності", показати реальну ступінь її самозахисності від суто демаркативних гасел;

- дослідити історичні, зовнішньополітичні та дипломатичні коріння визрівання ірако-кувейтського конфлікту, що розпочався з пересічних територіальних претензій, і переріс у гостру військово-політичну кризу глобального масштабу;

- показати роль Організації Об'єднаних Націй, зокрема, Ради Безпеки, які завдяки високоєфективним політико-правовим заходам, що оперативно було ними вжито по ходу розвитку подій, створили необхідну правову і зовнішньополітичну атмосферу для рішучого приборкання агресивних дій Багдаду;

- дати оцінку і характеристику діяльності ООН в напрямку постконфліктного миробудівництва в субрегіоні, зокрема, діяльності Комісії ООН по демаркації ірако-кувейтського кордону, що, по своїй суті, створило гарний прецедент в докладанні зусиль з боку в цій надзвичайно важливій сфері;

- розкрити ступінь реального впливу на хід подій та на подо-

лання конфлікту з боку міжнародних регіональних організацій, а таких як ЛАК, РОАНПЗ, ОІК, РАС, показати суму розбіжностей та суперечностей, що обтяжують їх діяльність, а відтак можливість контролювати ситуацію в регіоні;

- проаналізувати внесок Сполучених Штатів Америки, інших країн-членів НАТО в приборканні агресора, в плануванні та високоєфективному здійсненні операції "Буря в пустелі";

- виробити певні практичні рекомендації українській дипломатії щодо формування тактичного та стратегічного зовнішньо-політичного курсу у напрямку нафтових країн Перської затоки.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є історико-порівняльні та аналітичні методи. Використання цих засобів наукового пошуку дозволило автору дисертації уникнути ідеологічно-упереджених підходів до висвітлення головних подій, що складають зміст ірако-кувейтського конфлікту, а також об'єктивно проаналізувати роль ООН та регіональних міжнародних організацій в справі його подолання.

Документальна база дисертації та ступінь розробки проблеми.

У вітчизняній науковій літературі поки що немає окремого завершеного дослідження по запропонованій темі, якщо не враховувати окремих статей та монографій, де ця проблема висвітлювалась тільки частково і досить поверхнево.

Документальну базу дисертації складає широке коло джерел, переважна більшість з яких уперше вводиться в науковий обіг. Це - документи та матеріали зовнішньополітичних відомств Іраку

та Кувейту¹. Їх цінність полягає в тому, що вони дозволили з максимальною історичною достовірністю прослідкувати всі перипетії зародження, формування та еволюції ірако-кувейтських зносин, зокрема, тієї їх частини, яка завжди була найбільш важливою і торкалась питань встановлення територіальних кордонів між двома сусідніми країнами. Більш того, в цих документах міститься відповідь на головне запитання - "Кувейт - самостійна, суверенна держава, чи штучно утворена за допомогою зовнішніх чинників /Великобританія/ країна, яка історично була південною провінцією Іраку?" Їх неупереджений аналіз переконливо свідчить, що серпцеві події 1990 р. - це чиста вода агресія Іраку проти Кувейту з точки зору чинного міжнародного законодавства.

Документальну базу дисертації складають також матеріали і рішення Організації Об'єднаних Націй, резолюції Ради Безпеки ООН²,

¹ Текст протоколу Договору між Державою Кувейт та Республікою Ірак. Багдад. 4 жовтня 1988 р.

A Letter from Nuri Pasha /Nuri Es-Said/ to Sir F.Humphry. Office of the Council of Ministers Baghdad. July 31, 1932// Kuwait-Iraq Border History. Kuwait, 1991.

A Letter from the Ruler of Kuwait to the Political Agent, Kuwait-Iraq Border History. Kuwait, 1991.

Demarcation of the international Boundary between the State of Kuwait and the Republic of Iraq by the Center for Research and Studies on Kuwait. Al-khat-Kuwait, 1994.

2

United Nations Resolutions Adopted by the Security Council from N 660 to N 678.

Resolutions N773/1992/ Adopted by the Security Council at its meeting on August 26, 1992.

Resolution N833 /1993/ Adopted by the Security Council at its meeting on May 27, 1993.

Commission reports to the Secretary-General. (INBDC/Rep.2, Rep.6 and Rep.8), 1993.

матеріали і рішення Ліги арабських країн, Ради співробітництва арабських країн, Ради співробітництва арабських країн Перської затоки, інших регіональних міжнародних організацій¹, урядові документи провідних західних країн, зокрема, протоколи засідань Конгресу Сполучених Штатів Америки "Congressional Records", слухання конгресу США в період ірано-кувейтської кризи та війни в Перській затоці /"Буря в пустелі"/, матеріали державного департаменту "Department of State Bulletin", збірник офіційних промов "Vital Speeches of the Day", документи міністерства оборони США².

Як уже зазначалось, в даному дисертаційному дослідженні вперше як в українській, так і закордонній історіографії вжито спробу дослідити характер та специфіку, основні напрямки та розвиток ірано-кувейтських відносин протягом тривалого історичного періоду, тобто з моменту утворення держави Кувейт і до виникнення гострої військово-політичної кризи в районі Перської затоки на початку 90-х років. Така постановка питання ніколи раніше не була об'єктом окремого вивчення ні у вітчизняній, ні в західній, як не дивно, ні в арабській історіографії.

---

¹ Ліга Арабських країн та криза у Перській затоці. Квітень 1991 р. "Декларація Дохи", наради голів держав РСАМІЗ. - Ер-Ріяд, 1990. Комюніке 19-ї конференції міністрів закордонних справ країн-членів ОІК. - Каїр, 1990.

² Foreign contributions to the costs of the Persian Gulf war. Hearings, Com. on ways and means, House, July 31, 1991. Wash. 1992.
Review of Persian Gulf burden sharing. Hearings, Committee of Foreign Affairs, House, May 14, 1991. Wash. 1992.
Conduct of the Persian Gulf War. Final Report to Congress. Department of Defense. United States of America. April, 1992.

Проте, певні аспекти цієї проблеми в працях окремих авторів своє висвітлення, зрештою, мали. До них в першу чергу необхідно віднести роботи відомого українського сходознавця Коппель О.А. "Кувейтське питання в міжарабських відносинах" та "До положення на Близькому Сході"¹.

Всю літературу, в якій досліджуються ті чи інші аспекти запропонованої наукової проблеми, на думку автора дисертації, можна систематизувати по таким основним напрямкам:

І. Дослідження по історії та зовнішній політиці країн Близького Сходу та Перської затоки, зокрема, Іраку і Кувейту. За останні 10-15 років в світі з'явилося чимало публікацій, в яких досліджуються різноманітні аспекти зовнішньої та внутрішньої політики цих двох близькосхідних держав. Особливий інтерес в наукових колах викликала монографія відомого російського сходознавця Мелкумян О.С. "Кувейт в 60-е - 80-е годы" та праця, що була підготовлена колективом авторів "Государство Кувейт"². Певну цінність представляє собою також книга Л.Зверевой "Кувейт"³. Проте, всі ці дослідження обмежуються, принаймні, максимумом кінцем 80-х років і проблеми ірако-кувейтських стосунків розглядаються в них лише фрагментарно. Хоча, безперечно, вони складають

---

¹ Коппель О.А. "До положення на Близькому Сході". Вісник Київського університету. Серія "Міжнародні відносини". - К., 1991; Коппель О.А. "Кувейтське питання в міжарабських відносинах". Міжвідомчий науковий збірник. Випуск № 38. - К., 1992; Коппель О.А. "Западная Европа и кризис в районе Персидского Залива". Матеріали наукової конференції. - Киев, 1992.

² Мелкумян О.С. "Кувейт в 60-80-е годы". - М., 1989. Государство Кувейт. - М., 1990.

³ Зверева Л. Кувейт. - М., 1984.

фактологічну та методологічну основу для вивчення специфічних особливостей ірако-кувейтських стосунків на початку 80-х років.

Автором дисертації використувувались праці, в яких знайшли відображення головні тенденції формування зовнішньополітичного курсу Іраку на сучасному етапі¹. Хоча, слід відразу зазначити, що в силу цілого ряду об'єктивних причин ця тема залишалась "білим плямом" в колишній радянській історіографії. Особливо це торкалось періоду початку поточного десятиліття. Тому автором дисертації в основному використувувались праці західних дослідників².

2. Велику кількість праць присвячено аналізу міжнародних відносин в регіоні Перської затоки в 70-х - 80-х рр., на Близькому Сході взагалі³. Проте, з точки зору автора дисертації, для

---

¹ Герасимов О. Иракская нефть. - М., 1969; Федченко А.ж. Ирак в борьбе за независимость. - М., 1970; Отанесян Н.О. Отношения Иракской Республики со странами арабского Востока, - М., 1985.

² Axelgard F. New Iraq? The Gulf war and implications for US Polity. N-Y., 1988.
Noneman Y. Iraq, the Gulf States and the War. A Changing relationships. London. 1986.
Tvipp Ch. The cosequences of the Iran-Iraq war for Iraq's Politics. Tel-Aviv. 1989.

³ Агарышев А.А. Ближний Восток: терроризм и его покровитель. - М., 1983.

Арабские страны. История. Экономика. Об.статей. Ств.ред. Е.А.Беляев. - М., 1983.

Арасли Э.Г. Межарабские экономические отношения. /Объем, формы, проблемы и перспективы/. - М., 1985.

Васильев А.М. Персидский залив в эпицентре бури. - М., 1983.

Вальков Л.В. Саудовская Аравия в международных отношениях. - М., 1979.

Внешняя политика стран Ближнего и Среднего Востока. - М., 1984.

переважної більшої цих праць характерною є надмірна заідеологізованість, яка перешкождала об'єктивному відображенню історичної реальності. Це в повній мірі стосується класичної тези, що складалась в колишньому радянському сходознавстві. Всі біди на Близькому Сході від "агресивної політики США та Ізраїлю", від їх спроб закріпити "свою військову присутність в регіоні", а складні процеси міждержавних відносин в районі Перської затоки, залишались практично поза увагою.

3. В арабських країнах, в тім числі в монархіях, що розташовані в зоні Перської затоки, за останні роки з'явилося ряд досить серйозних та цікавих досліджень з проблем історії міжнародних відносин в регіоні, еволюції міждержавних стосунків. Розробки цих та інших аналогічних тем ведуться в спеціальних науково-дослідницьких центрах при університетах в Каїрі, Бель-Кувейті, Баєрутї, Алманї тощо. Насамперед необхідно виділити дослідження таких відомих кувейтських політологів, як М.Румейха,

---

Іванов М.А. Османское завоевание арабских стран. 1516-1570. - М., 1984.

Ислам: проблемы идеологии, права, политики в экономике. Об. статей. - М., 1985.

Ислам в современной политике стран Востока /конец 70-х - начало 80-х годов XX в./. Отв.ред. Л.Р.Полонская. - М., 1983.

Малащенко А.В. В поисках альтернативы. Арабские концепции путей развития. - М., 1991.

Медведко Л.И. К Востоку и Западу от Суэца. - М., 1980.

Медведко Л.И. Этот Ближний буллычий Восток. - М., 1985.

Нефтьдоллары и социально-экономическое развитие стран Ближнего и Среднего Востока. - М., 1979.

Новейшая история арабских стран. - М., 1988.

Черников К.С. Развивающиеся страны Азии и Африки в борьбе против неокolonизма. - К., 1984.

Хеоростянцї Н.М. Персидский залив. Политика. Нефть. Доллары. - К., 1988.

Х.Бехбанк, А.Насіфі, А.Нурі та інших¹.

Проблемам міжарабського співробітництва було присвячено монографію Мухаммеда Лабіба Шукейра "Арабське економічне співробітництво: його спроби та прогнози". В цій праці досліджується розвиток арабського близькосхідного регіону з часів османського панування над арабськими країнами, їх економічну роздробленість, що було пов'язано із політичним розподілом регіону європейськими колонізаторами, в основному англійцями та французами. М.Л.Шукейр дослідив негативні та позитивні сторони діяльності міжарабських регіональних організацій на шляху створення стабільної системи політичної та військової безпеки в регіоні. Він також дав оцінку зовнішнім факторам, що, на його думку, гальмують соціальний прогрес на Близькому Сході².

Проте, в усіх цих дослідженнях наголошується перш за все на нагальній зацікавленості Багдаду в отриманні фінансової та будь-якого іншого роду економічної допомоги від багатих, нафтодоларових монархій Перської затоки, що не дозволило авторам зробити вірні висновки про тенденції розвитку цих відносин, а відтак передбачити їх загострення та переростання в ірако-кувейтську військову кризу.

4. Особливий інтерес представляє різноманітна література західних авторів, особливо той її сегмент, в якому аналізується

---

¹ Зукар Шукейр. Американская политика в Арабском заливе. - Бейрут, 1982. Яхья Хельми Раджат. Совет сотрудничества Залива. Взгляд на будущее. - Кувейт, 1983. Абдалла Аль-Иасифи. Плоды сотрудничества в Арабском заливе. - Кувейт, 1986. Мухамед Рашид Аль-Фал. Стратегическое значение Арабского залива. - Кувейт, 1988.

² М.Л.Шукейр. "Арабское экономическое единство: его попытки и прогнозы". - Бейрут, 1989.

розвиток ірако-кувейтської кризи, її вплив на регіональні та міжнародні стосунки глобального масштабу¹.

Вплив кризи в Перській затоці на ірако-кувейтські відносини та на ситуацію в регіоні були предметом обговорення на цілому ряді міжнародних конференцій, зокрема, у Великобританії в 1993 р. та в Кувейті в 1994 р. Було зроблено висновок, що існує реальна загроза подальшого загострення міждержавних стосунків в регіоні за умов відсутності ефективного системи безпеки².

Практична значимість дисертації передбачає можливість її використання в навчальному процесі – під час викладання курсів історії та зовнішньої політики арабських країн та історії і зовнішньої політики взагалі в другій половині ХХ сторіччя; дисертація може бути використана також практичними органами виконавчої влади, в першу чергу, Міністерством закордонних справ України для вироблення стратегії і тактики зовнішньополітичного курсу нашої держави щодо країн Близького Сходу, і, зокрема, району Перської затоки.

Структура дисертації обумовлена особливостями досліджуваної проблеми та характером питань, що в ній розглядаються.

I
After the Storm: Lessons from the Gulf War.//Ed. by Nye. Ranham /M.D./., 1992.

The Middle East after Iraq invasion of Kuwait. Cainesville, 1993.

Scott W. Conrad. Moving the Force: Desert Storm and Beyond. Washington. 1994.

War and Peace in the Gulf: domestic politics and regional relations into the 1990's. Ithaca Press. 1991.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків та бібліографії.

У вступі обумовлюється наукова актуальність теми, визначаються хронологічні межі дослідження, ціль та завдання, наукова новизна проблеми, розкривається ступінь її розробки.

Перший розділ - "Причини ірако-кувейтської кризи та її вплив на міжнародні відносини" присвячено дослідженню історичних, економічних та зовнішньополітичних джерел ірако-кувейтських суперечностей, що привели до кризи 1990-1991 рр. Зокрема, проаналізовано міжнародні аспекти ірако-кувейтської кризи під час війни /"Буря в пустелі"/ в Перській затоці.

Безперечно, що вирішальну роль в приборканні агресора відіграли Сполучені Штати Америки. Проте, очевидно, що через обмеженість матеріальних та фінансових ресурсів вони не змогли обійтись без допомоги інших країн, насамперед, Західної Європи і Японії, а також без взаємодії з ООН, Радою Безпеки, керівними органами НАТО. Однією із найважливіших причин швидкої військової поразки, яку було завдано Іраку, є та обставина, що йому протистояла солідна міжнародна коаліція. Її було сформовано в гранично короткий термін і незаперечною серцевиною в механізмі її формування та успішної діяльності була зовнішньополітична діяльність США.

Агресія Іраку завдала відчутного удару по позиціям провідних західних держав в районі Близького Сходу. Вибухонебезпечні події розгорнулись в регіоні, який є одним із головних "нафтових та газових світових сховищ". Там зосереджено приблизно 70 відсотків світових запасів нафти, що прирівнюється в кількісному висловленні і тринільйону барелів. Ірак володіє 10 відсотками світових розвіданих запасів нафти, майже такою ж кіль-

кістю володіє і Кувейт. В 1989 р. цей регіон вдовольняв чверть світових потреб нафти. Нафта із країн Перської затоки складала 26,1 відсотку імпорту США. Сукупний нафтовий експорт Іраку та Кувейту забезпечував 60 відсотків енергетичних потреб країн Західної Європи і до 40 відсотків Японії.

Таким чином, навіть роблячи наголос на власні силові можливості, США проявляли зацікавленість у тому, щоб надати своїм діям форму міжнародних зусиль. Пропозиції колишнього Радянського Союзу про використання в повній мірі можливостей ООН, зокрема Військово-штабного комітету Ради Безпеки, не отримали підтримки у Вашингтона. Також ж невдалою була спроба створити тимчасові збройні сили ООН для приборкання Іраку. Як згодом з'ясувалось, Сполучені Штати чітко прорахували найбільш припустимі для себе "межі колективних зусиль", що були необхідні для розблокування конфлікту з максимально вигідними для своїх національних інтересів наслідками.

Другий розділ - "Роль ООН в урегулюванні ірако-кувейтської кризи". В цьому розділі автор здійснив спробу узагальнити головні результати в прагненні ООН поновити "мир під олівами" в досліджуваний період.

Оцінки діяльності ООН, зокрема, Ради Безпеки, по розблокуванню ірако-кувейтського конфлікту різноманітні. Якщо аналізувати саму першу реакцію політичних діячів та науковців на події в Перській затоці в період 1990/1991 років, то можна виділити два підходи. Перший із підходів автор дисертації умовно називає оптимістичним, другий помірковано критичним. Прихильники першого підходу підкреслюють швидкі та рішучі дії Ради Безпеки ООН, безпрецедентну у повоєнній дипломатії єдність постійних членів Ради Безпеки в зв'язку із оцінкою агресії, ефективність дій

РБ ООН, яка не тільки змогла прийняти понад два десятки чітких і конкретних резолюцій, але і створила механізм їх імплементації у вигляді системи санкцій, Комітета по контролю за здійсненням зазначених санкцій тощо.

Другий підхід містить більш критичну направленість щодо оцінки дій ООН та Ради Безпеки безпосередньо в районі Перської затоки під час ірако-кувейтського конфлікту. Ті, хто поділяє дану точку зору, вважали і вважають, що ООН та її спеціалізовані установи досить обмежені у здатності попереджати та гасити міжнародні конфлікти. Така позиція підриває авторитет ООН та ставить під сумнів взагалі доцільність її існування та діяльності. Прихильники цього підходу акцентують свою увагу на тому, що резолюції Ради Безпеки ООН, безумовно, відіграли свою позитивну роль, без них Сполученими Штатами Америки було б набагато важче сформувати багатонаціональну військову коаліцію, проте, згодом РБ усунулась від керівництва бойовими операціями, передавши їх під повний контроль Вашингтона. Тому говорити, на їх думку, про повне відродження ООН та створення глобальної системи міжнародної безпеки є поки що передчасним.

Автор дисертації вважає, що істина міститься десь посередині, а в своїй динаміці тяготіє більш до прихильників першого підходу. Було б досить наївним очікувати якихось надзвичайно ефективних і завершених у своїх можливостях дій з боку Ради Безпеки ООН. Тим паче в існуючих політичних, військово-стратегічних реаліях, при наявності НАТО, військово-промислового комплексу США, їх фінансових, економічних, геополітичних інтересів в районі Близького Сходу взагалі і, зокрема Перської затоки, Рада Безпеки ООН і так зробила все можливе, щоб вогнище війни не перекинулось на інші країни, щоб були утворені всі правові засади

для ліквідації конфлікту. Це одним надзвичайно важливим кроком в діяльності ООН в зазначеному напрямку, на думку автора дисертації, було те, що ООН не обмежилась тільки припиненням агресії, а доклала багато надзвичайно важливих зусиль для облаштування повоєнного миру. Це, зокрема, виявилось в утворенні та діяльності Комісії ООН по демаркації ірако-кувейтського кордону. Даний аспект досліджуваної теми дуже мало висвітлений в світовій науковій літературі, а в українській історіографії вперше знаходить своє відображення на сторінках запропонованого дисертаційного дослідження.

У третьому розділі - "Підходи до врегулювання ірако-кувейтської кризи арабськими регіональними організаціями" розглядаються роль та місце таких регіональних міжнародних організацій, як Ліга арабських країн /ЛАК/, Рада співробітництва арабських країн Перської затоки /РСАКПЗ/, Організація ісламська конференція /ОІК/, Рада арабського співробітництва /РАС/ в процесі облаштування регіональної та субрегіональної системи безпеки, зокрема під час ірако-кувейтської війни в Перській затоці в 1990/1991 рр.

Головний висновок, якого доходить автор дисертації в результаті дослідження документального і монографічного матеріалу по проблемі, яка розглядалась в третьому розділі, полягає в тому, що підходам врегулювання ірако-кувейтської кризи таким регіональним організаціям, як Лізі арабських країн /ЛАК/, Раді співробітництва арабських країн Перської затоки /РСАКПЗ/, Організації ісламська конференція /ОІК/, Раді арабського співробітництва /РАС/ були притаманні як спільні, так і в певній мірі відмінні риси. Спільність полягала в тому, що практично всі вони прагнули якомога швидше покласти край братовбивчій війні

в регіоні, поновити суверенітет Кувейту, організувати політичну, економічну та військову стабільність в районі Перської затоки. Відмінності проявлялось насамперед у виборі засобів щодо досягнення поставленої мети. Так, якщо Саудівська Аравія, тим паче Кувейт, інші монархії Перської затоки головний засіб бачили у зовнішньому чиннику приборкання агресора, насамперед з боку США, то такі країни-члени ОІК наполягали, як відомо, на спробах власними, посередницькими силами врагувати конфлікт в регіоні.

Разом з тим, дослідження наукової проблеми в запропонованому розділі засвідчило, що безпека і реальна стабільність близькосхідного регіону це - далеко не внутрішня справа тільки його суб'єктів; це питання високого стратегічного рівня міжнародного масштабу і його вивчення без врахування втручання країн-членів НАТО, зокрема США, не може розглядатись як об'єктивне та повноцінне.

Основні положення та висновки, які вносяться на захист:

1. Криза у Перській затоці спалахнула в дуже відповідальний, переломний період сучасної історії. Відхід від атмосфери "холодної війни" до поліполярного світу диктує необхідність конструювання нового світопорядку, який дійсно був би побудований на засадах справедливості та ненасильства. Ірако-кувейтський конфлікт 1990-1991 рр. з усією переконливістю засвідчує, що **конче** потрібно відкинути егоїстичні інтереси та виробити колективні підходи до вирішення проблеми постачання зброї в країни "третього світу" та військового співробітництва із країнами, що розвиваються. Створення по

ДІП Ю. В. Стефаніка
АН України

них систем безпеки і стабільності є одним із

завдань перехідного періоду до нового світопорядку. Загальні принципи підтримання миру та розвитку співробітництва зафіксовано в Статуті ООН. Певним позитивним досвідом володіє Європа. Наступною ланкою, безперечно, повинен стати Близький Схід, зокрема, регіон Перської затоки. Проте цю роботу, на думку автора дисертації, необхідно проводити не поетапно, а паралельно, не допускати утворення зон вакууму та спалахів напруги то в одному, то іншому районі планети.

2. Криза у Перській затоці та її розблокування переконливо засвідчили про зростання значення формування та розвитку превентивного механізму ООН по попередженню регіональних конфліктів. Проведений в дисертації аналіз наукової проблеми, показав, що не кожна регіональна кризова ситуація обов'язково повинна перерости у збройний конфлікт або військове протистояння. Цілеспрямовані багатосторонні зусилля можуть багато в чому забезпечити "везлування" конфліктності, її "обовікання" коконом міжнародного співробітництва з метою сприяння мирному врегулюванню спірних проблем. Безумовно, що оптимальні форми превентивних механізмів на базі спільних цілей і принципів, з урахуванням місцевих умов конфліктних ситуацій, вимагатимуть власного пошуку та власних підходів. Очевидно, що в деяких випадках доведеться застосувати засоби примусу, геть до військово-силових методів. Поки що такий варіант повністю виключати не можна. І саме криза у Перській затоці показала, що такі дії варто вивчати під егідою ООН; залучати політико-дипломатичний інструментарій інших міжнародних та регіональних організацій, що в кінцевому результаті реально може мінімізувати необхідність застосування військової сили.

3. Від початку XX століття і по сьогоднішній день нафта залишається одним із головних світових джерел енергії. Більше того, згідно із прогнозами експертів, обсяг вживання сирої нафти за період із 1990 по 2010 рр. повинен зростати на 1,3 відсотки щорічно. В 1993 р. із району Перської затоки Сполучені Штати Америки отримали 28 відсотки від загальної кількості нафти, що є необхідною для руху її економічного механізму, країни Європейського Союзу - 50 відсотків, Японія - 38. - Можливо, що ці цифри є реально навіть більшими, поскільки дві третини розвіданих світових родовищ нафти містяться саме в районі Перської затоки. За своєю технологічною структурою вони є наддешевшими та найзручнішими для видобутку. Все це сумарно означає лише те, що промислово розвинені країни світу, насамперед, такі як Японія, Сполучені Штати Америки є найбільш уразливими з точки зору підтримання стабільності та зміцнення системи регіональної безпеки в зоні Перської затоки і Близького Сходу в цілому.

4. В нових історичних умовах у Вашингтоні усвідомлюють, що настав час докорінного переосмислення багатьох понять, які сформувались в роки "холодної війни" в умовах жорсткої конфронтації із протилежною ідеологічною та соціально-економічною системою. /Яка існувала до початку 90-х рр. - В.Р./ Настав час привести ці поняття у відповідність з новими реаліями міжнародного життя. В період минулого протистояння по лінії "Схід - Захід" країни "третього світу" могли собі дозволити те, щоб під на певне уряження своїх власних інтересів на користь однієї із наддержав в її протистоянні із "спільним ворогом", хоча і робили це, як правило, із великою

неохотою. Сьогодні ця мотивація зовнішньополітичної поведінки країн "третього світу" остаточно втратила свою силу. На перший план виходить не забезпечення безпеки "від комуністичної експансії та підірвної діяльності", а співробітництво, насамперед, економічне та взаємоплідне.

5. Ось чому наступним логічним висновком від вищесформульованих тез дисертант бачить таким. Наступальна операція США в Кувейті та на території Іраку /"Буся в пустелі"/ пройшла для Сполучених Штатів Америки самим сприятливим чином. Перемога була стрімкою, а втрати символічними. США насправді довели свою міць, свою здатність добиватись військового успіху в боротьбі із сильним супротивником, тим паче, що віра в цю здатність підлягала серйозному сумніву невдачами останніх десятиріч. Криза в Перській затоці у вигляді ірако-кувейтської війни надала США унікальний історичний шанс і вони блискуче ним скористались. Президент Дж.Буш із гордістю проголосив 2 березня 1991 р., що в "етнамський синдром навіть поховано в пісках Аравійської пустелі. Отже, Сполучені Штати Америки зробили реальний неоцінним внесок в поновлення миру і стабільності в районі Перської затоки і зміло скористались із наслідків перемоги над Іраком в плані нарощування свого зовнішньополітичного авторитету.

6. Разом з тим, дослідження запропонованої наукової проблеми показало помітне зникнення місця і ролі регіональних міжнародних організацій таких, як Ліга арабських країн /ЛЛК/, Рада співробітництва арабських країн Перської затоки /РСАКПЗ/, Організація ісламська конференція /ОІК/, Рада арабського співробітництва /РАС/ в процесі облаштування регіональної та

субрегіональної системи безпеки, впливу на їх формування та неухильне дотримання, змогу реально протистояти будь-якому зовнішньому агресивному чиннику. По суті, у країні в Перській затоці в рамках ірано-кувейтського конфлікту в період 1990-1991 року відзначалась глибока криза самих міжарабських, мусульманських регіональних організацій. Вона, на думку автора дисертації, засвідчила міфічність ідеї міжарабської солідарності у тому вигляді, в якому вона сформувалась на Близькому Сході у повоєнний період. Плутократичність дружніх стосунків та нецільність у дипломатичних акціях під маскаром "єдності та спільності дій", чи в структурі ЛАО, чи РАС, тремтіння з надією на допомогу ззовні, насамперед, від США, ще раз засвідчує диференційованість і багатовекторність арабського соціо-політичного та економічного простору, насущну необхідність самим радикальним чином перебудувати систему міжрегіональних стосунків, в тім числі і регіональних організацій у відповідності з якісно новими історичними реаліями, в основі яких лежить відома триада: сила, реалізм, діалог.

7. Нарешті, останній висновок. Аналіз запропонованої теми наукового дослідження виводить на глибокі роздуми щодо орієнтацій зовнішньополітичного курсу суверенної України в її стосунках з країнами "третього світу", зокрема, з найбільш чим геополітичним оточенням, яким сама і є район Перської затоки, увесь близькосхідний регіон. Вивчення ірано-кувейтського конфлікту, генезису його коренів, регіонального та міжнародного механізму розблокування та подолання наслідків дає підґрунтя замислитись над формуванням конструкції зовнішньополітичної безпеки нашої держави. Уникаючи схематичного паралеліза-

му, автор дисертації вважає, що деякі уроки ірако-кувейтської кризи і, насамперед, досвід її вирішення за допомогою міжнародних організацій - ООН, Ради Безпеки, регіональних міждержавних інституцій можуть бути корисними для застосування у виробленні зовнішньополітичної стратегії і тактики нашої держави. До таких уроків автор, в першу чергу, відносить зміле застосування механізму подолання криз, який міститься в Статуті ООН та конкретних практичних напрацювань головної міжнародної організації в її миротворчій діяльності; це - також неухильне дотримання норм і принципів сучасного міжнародного права, безпомилковий вибір зовнішніх союзників у вигляді окремих країн чи міждержавних об'єднань універсального та регіонального характеру, співпраця з якими дозволить досягти очікуваного результату в справі зміцнення та утримання на належному рівні зовнішньої безпеки. Урок ірако-кувейтської кризи полягає ще й в тому, що тільки об'єднаними зусиллями цивілізованих членів світового співтовариства можна вгамувувати спалахи експансії та агресії, які, на жаль, притаманні відтрімьому світогляду окремих лідерів економічно недостатньо розвинувтих країн.

Зміст дисертації викладено у таких публікаціях автора:

1. До витонів формування взаємодії коливних колоніальних країн по подоланню відсталості // Вісник київського університету. Міжнародні відносини. - Київ, 1994. - № 2. - 0,5 д.а.
2. Роль ООН в урегулюванні ірако-кувейтського конфлікту та зміцненні системи безпеки в зоні Перської затоки // Вісник київського університету. Міжнародні відносини. - Київ, 1995. - № 3. - 0,4 д.а.

3. Участь арабських регіональних організацій в урегулюванні Ірако-кувейтського конфлікту 1990-1991 рр. // Брошура. Київ. - 1995р., 1, 5 д. а.
4. Історичні корені формування Ірако-кувейтського військового конфлікту 1990-1991 рр. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Матеріали наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої 50-річчю ООН. - Київ, 1995р., 0, 5 д. а.

Reznichenko V. The Role of International and regional organizations in regulation of Iraq-Kuwait conflict.

The dissertation is an application for the degree of candidate of history. Speciality number - 07.00.02 -

The Universal History - the modern period, Taras Shevchenko Kiev University, 1996.

This dissertation studies the main historical, socio-economic and diplomatic roots of Iraq-Kuwait conflict which blusted in war in 1990-1991 in the Persian Gulf. The main purpose of the manuscript, which is going to be defended, is to analyse the role of the international organisations, first of all UN, and the regional organisations in the process of solving this conflict between two neighbouring countries.

Разниченко В.И. Роль международных и региональных организаций по урегулированию иракско-кувейтского конфликта.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.02 - Всеобщая история.

Киевский университет имени Тараса Шевченко, 1993 г.

В диссертации изучаются главные исторические, социально-экономические и дипломатические корни иракско-кувейтского конфликта, которые привели к войне в Персидском заливе в 1990-1991 гг. Главная цель, представленной к защите рукописи, проанализировать роль международных организаций, прежде всего ООН, а также региональных организаций в процессе разрешения этого конфликта между двумя соседними странами.

Ключові слова: Перська затока, конфлікт, міжнародні універсальні та регіональні організації.

УДБ.НБСА

Підписано до друку 3 квітня 1996 р.

Форм.пап. 60x84 1/16

Друк офс. Ум.друк.арк. 0.95

Зам. 187. 1996 р. Тираж 100 прим.

Інститут міжнародних відносин

11111111

AB 34.977

AB 34.977

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten notes at the bottom of the page, including the date "1995" and other illegible markings.